

Sterkt skadde og nesten helt uskadde asketrær i et askebestand. Foto: Halvor Solheim

Spredning av askeskuddsjuke i Europa og Norge

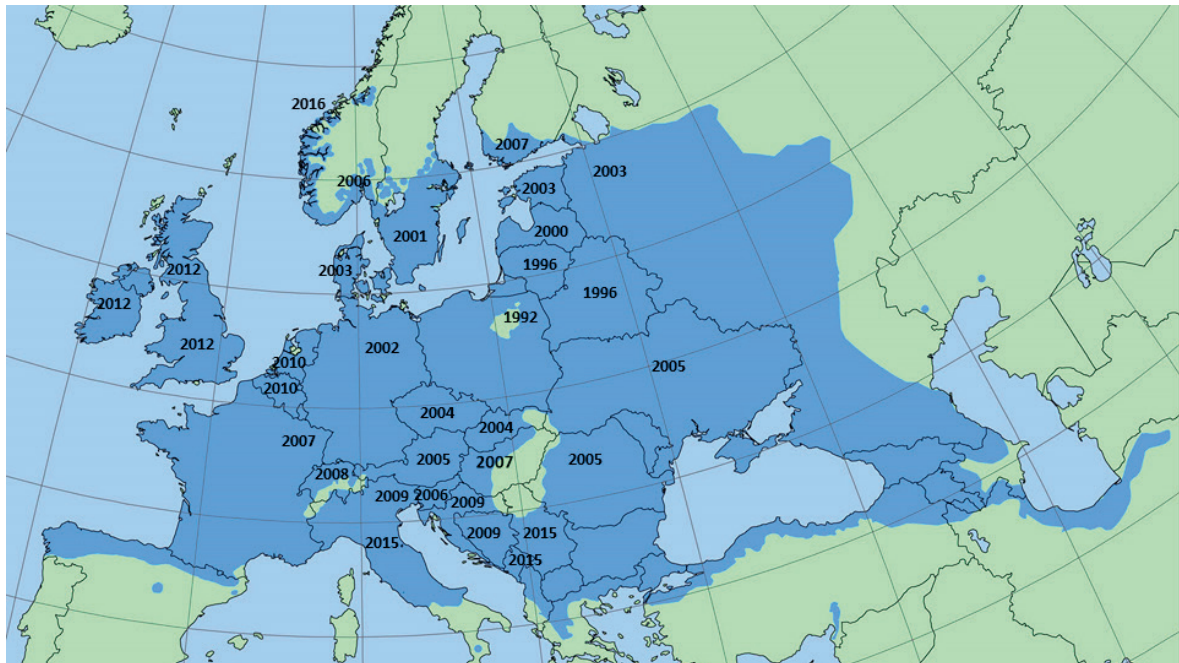
Askeskuddsjuke har spredd seg med rekordfart i Europa og i Norge. Ask (*Fraxinus excelsior*) er meget sensitiv for denne nye sjukdommen. De aller fleste områder i Europa med dette treslaget er nå infisert med sekksporesoppen askeskuddbeger (*Hymenoscyphus fraxineus*) som forårsaker sjukdommen. I Norge ble askeskuddsjuke første gang registrert i 2008 og allerede da ble den funnet over store deler av Østlandet og Sørlandet. Deretter har askeskuddsjuke spredd seg nordover på Vestlandet i gjennomsnitt 51 km per år. I 2016 ble det nordligste funnet registrert i Aure kommune nær grensa til Trøndelag.

SPREDNING I EUROPA

I begynnelsen av 1990-årene la en merke til en tiltagende visning hos asketrær i nordøstre deler av Polen. Det var en typisk visnesjukdom som på avstand ikke skiller seg fra skader forårsaket av for eksempel vinterfrost. Sjukdommen spredte seg etter hvert til naboland. Siden årsaken var ukjent, ble det ikke satt i gang kontrolltiltak som begrensning av handel med askeplanter for å begrense spredningen over landegrensene. Først i 2006 ble årsaken funnet, en sopp

som fikk det vitenskapelige navnet *Chalara fraxinea*. Da først kom den inn på forskjellige lands karantnelister over sopper det er forbudt å innføre. Senere har soppen fått navnet *Hymenoscyphus fraxineus*, på norsk askeskuddbeger.

Før 2006 var sjukdommen blitt registrert i mange land: de baltiske statene, Russland, Kviterrussland, Ukraina, Romania, Slovakia, Tsjekia, Østerrike, Tyskland, Sverige og Danmark. Fem år senere hadde

Figur 1. Området merket med blått er utbredelsen til ask (*Fraxinus excelsior*) i Europa (Kilde: EUFORGEN). Årstall indikerer når askeskuddsjuke ankom de forskjellige land.

askeskuddsjuke spredt seg til flere nye land: Finland, Norge, Nederland, Belgia, Frankrike, Sveits Italia, Slovenia, Kroatia, Bosnia og Herzegovina og Ungarn (Figur 1).

De neste 5 årene, fram til i dag, har enda flere land fått sjukdommen (Figur 1). Det ble mye publisitet da sjukdommen ble dokumentert i Storbritannia og Irland i 2012. Begge disse landene hadde sendt askefrø til kontinentet og fikk tilbake askeplanter som var infisert. Etter hvert som en undersøkte nylig utplanta ask ble sjukdommen registrert mange steder i England, til og med nord i Skottland. Også i Irland ble angrep registrert på nyplantinger. Der ble en storstilt destruksjonskampanje igangsatt, men de ga snart opp.

I Sør-England er det mulig at i tillegg til spredning med importerte askeplanter kan det ha skjedd en naturlig spredning med vind-spredte sopp-sporene fra Frankrike da det ikke er mer enn 34 km over den engelske kanalen på det smaleste. Spredningen gjennom Europa kan ha hatt en hastighet på mer enn 70 km per år, men da er det ikke skilt mellom spredning via handel med planter og naturlig spredning med vind. I Italia ble det registrert en spredning fra grensen mot Slovenia og østover på mellom 50 og 60 km per år. I Latvia har de beregnet at det var en årlig spredning på rundt 40 km per år. Per i dag er det bare de nordligste populasjoner av ask i Norge og de sørligste

og de østligste populasjoner i Europa som fremdeles er sjukdomsfrie.

ASKESKUDDSJUKE I NORGE 2008

I Norge ble askeskuddsjuke registrert første gang i 2008. Da ble den funnet i ei planteskole som hadde importert askeplanter fra Sverige. De hadde registrert en begynnende visning allerede året før så sjukdommen må ha vært der allerede i 2006. I 2008 ble det også funnet eldre nekroser som underbygger dette. I 2008 ble askeskuddsjuke funnet over store deler av Østlandet og Sørlandet der det vokser ask. Det nordligste funnet i 2008 var ved Nerlia i Ringsaker og det sørvestligste funnet i utkanten av Flekkefjord by, en avstand på rundt 360 km i luftlinje. At sjukdommen var spredd over så store avstander kan tyde på at det har blitt plantet ut angrepne askeplanter fra planteskoler. I 2008 ble sjukdommen funnet i alle planteskolene som ble undersøkt på Østlandet. Våren 2008, før askeskuddsjuke var blitt verifisert funnet i Norge, ble det sendt mange askeplanter opp til Leira kapell i Trondheim. Mange av plantene hadde askeskuddsjuke så alle ble destruert. Dette var vellykket, for senere er ikke askeskuddsjuke blitt registrert i Trondheim.

SPREDNING PÅ VESTLANDET

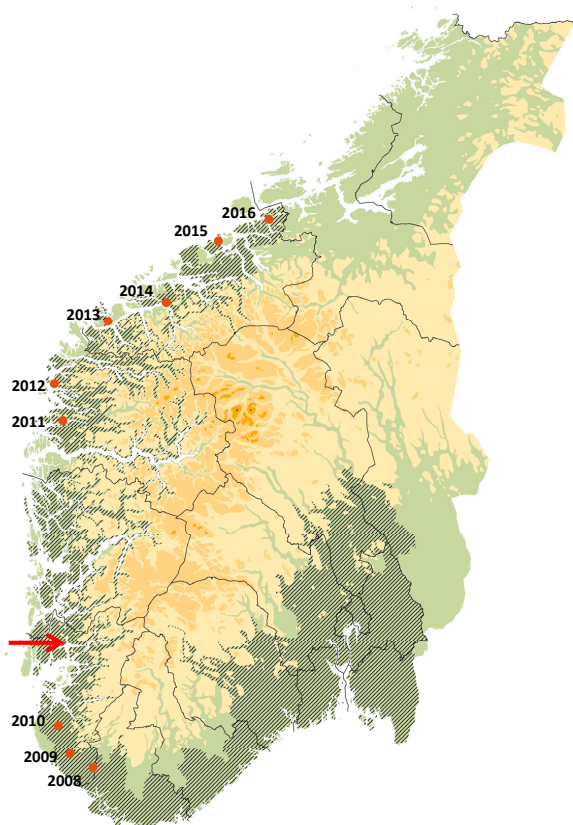
I 2008 ble det vestligste funnet av askeskuddsjuke gjort rett inn for grensen i Rogaland, litt øst for Moi,

i Lund kommune. Stedet var en åpen grasslette med noen få mindre asketrær like ved E39. Året etter ble askeskuddsjuke funnet i to nye kommuner, Eigersund og Sokndal. Det vestligste funnet ble gjort ved Little Hogstad ca. 25,5 km fra forrige årets vestligste funn ved Moi. Funnet ble gjort på noen mindre asketrær som sto langs elva Gyaåna. I 2010 ble det nordvestligste funnet gjort i Ålgård, Gjesdal kommune. Flere steder i og ved Ålgård sentrum ble askeskuddsjuke registrert på mindre asketrær rundt 29 km fra forrige årets sjukdomsfront.

Registreringene i 2011 ble litt spesielle. Nord for Ålgård var det ferske angrep, men ved Jørpeland ble det funnet små asketrær med ett år gamle barknekroser. Videre nordover ble det etter hvert funnet trær med eldre nekroser også, og i Vindafjord kommune ble det funnet små askebestand med svært sterke skader. I denne kommunen ble det også funnet trær med 3–4

år gamle barknekroser ved Hogganvika. Videre nordover, gjennom Hordaland, var det færre angrep, nordover forbi Sognefjorden. Det nordligste funnet i 2011 var ved Rivedal i Askvoll kommune. Om sjukdommen ble introdusert til Vindafjord 3 eller 4 år tidligere enn i 2011 så ville spredningen opp til Askvoll vært ca 50-70 km per år.

Etter 2011 har askeskuddsjuke spredt seg jevnt og trutt nordover på Vestlandet. I 2016 ble det nordligste funnet registrert i Våg, Aure kommune så nå har nesten hele Vestlandet askeskuddsjuke. I perioden fra 2008 til 2016 har den registrerte spredningen variert fra 25,5 km til 78 km per år (Tabell 1). I gjennomsnitt har den spredt seg 51 km per år når en unntar 2011. Hvis spredningen av askeskuddsjuke nordover fortsetter med fart på rundt 50 km per år, kan man forvente at også våre nordligste naturlige askebestand i Trøndelag blir infisert innen noen få år.

Figur 2. Skyggelagte områder viser omtrentlig utbredelse av askeskuddsjuke per 2016. Røde prikker med årstall er steder med det nordligste funnet på Vestlandet hvert av årene. Rød pil indikerer en egen introduksjon til Haugalandet, trolig i 2008.

Asketre på Grytten kirkegård, Rauma. I 2014 hadde det bare en liten død gren forårsaket av askeskuddbeger. I 2016 (bilde) var det mange døde grener. Foto: Halvor Solheim

Tabell 1. Spredning av askeskuddsjuke på Vestlandet 2008-2016 med de nordligste funnsteder og spredningsdistansen hvert år.

År	Fylke	Kommune	Sted	Spredning (km)
2008	Rogaland	Lund	Moi	
2009	Rogaland	Eigersund	Litle Hogstad	25.5
2010	Rogaland	Gjesdal	Ålgård	29.5
2011	Sogn og Fjordane	Askvoll	Rivedal	(50-70)
2012	Sogn og Fjordane	Flora	Sunnarvåg	36
2013	Møre og Romsdal	Herøy	Nykreim	78
2014	Møre og Romsdal	Ørskog	Sjøholt	59
2015	Møre og Romsdal	Averøy	Bruhagen	76
2016	Møre og Romsdal	Aure	Våg	53
Gjennomsnittlig spredning 2008-2016				51

Mange døde/døende asketrær ved Hogganvik, Vindafjord i 2011. Foto: Halvor Solheim

Denne NIBIO POP er ett av seks faktaark om ask og askeskuddsjuke i prosjektet «Faktaark om bevaring og forvaltning av ask i Norge i lys av trusselen fra askeskuddsjuke» finansiert av Norsk genressurscenter og Landbruksdirektoratet. Kunnskapen er blant annet ervervet gjennom prosjektene «Registrering av askeskuddsjuke på ask (*Fraxinus excelsior*) i Norge» finansiert av Norsk genressurscenter og «Ash dieback in Norway – causes, impact and control» finansiert av Norges forskningsråd og «Skogskadeovervåkingen i Norge» finansiert av Landbruks- og matdepartementet, og deltagelse i COST-aksjonen «FP1103 - FRAXBACK».

FORFATTERE:

Halvor Solheim (halvor.solheim@nibio.no) og Ari M. Hietala (ari.hietala@nibio.no).

Avdeling Skoghelse.